

ELUCIDAREA AMBIGUITĂȚII SEMANTICE ÎN UTILIZAREA ȘI TRADUCEREA TERMENULUI „LITERATURĂ PENTRU COPII” – STUDIU TRANS-LINGVISTIC

Sergiu LUPAȘCO

Universitatea de Stat din Moldova

În pofida faptului că termenul „literatură pentru copii” pare de la sine înțeles, atestăm coexistența unui mare număr de termeni aflați în relație de sinonimie utilizați pentru a denumi respectivul concept. Articolul de față prezintă un studiu plurilingv care explică originea sinonimiei terminologice și evoluția cronologică a anumitor concepte referitoare la noțiunea de literatură pentru copii, demonstrând faptul că unii termeni, pe care multă lume îi consideră sinonime, în realitate nu sunt, în timp ce alți termeni, chiar dacă desemnează una și aceeași noțiune, nu au exact aceleași condiții de utilizare și nu se pot substitui unul pe celălalt într-o manieră perfectă. Prin urmare, termenii respectivi ar fi mai bine să fie considerați drept variante. Este evidențiat faptul că literatura pentru copii este considerată drept un soi de sub-literatură, iar problema lecturii tinerilor – drept o chestiune minoră, fapt ce-și găsește reflecția și la nivel terminologic.

Cuvinte-cheie: *literatură pentru copii și tineret, literatură juvenilă, variație terminologică, sfera lecturii literaturii pentru copii, spațiu lingvo-cultural.*

AVOIDING SEMANTIC AMBIGUITY IN THE USAGE AND TRANSLATION OF THE TERM “CHILDREN’S LITERATURE” – A TRANSLINGUISTIC STUDY

Despite the fact that the term Children’s literature seems to be self-evident, we still attest the coexistence of a large number of synonymous terms used to refer to this notion. This article presents a multilingual study that explains the origin of the terminological synonymy and the chronological evolution of certain concepts referring to the notion of children's literature, demonstrating that some terms that many specialists consider to be synonymous, are, in fact, not, while other terms, even if designating one and the same notion, have not exactly the same conditions of usage and can not substitute each other in a perfect manner. Therefore, it would be better if those terms were regarded as variants. Also, the article pinpoints that children's literature is regarded as a sort of sub-literature and the problem of youth reading as a minor matter, a fact that finds its reflection in terminology as well.

Keywords: *Children’s literature, juvenile literature, terminological variation, The sphere of children's reading, lingvo-cultural community.*

Introducere

În pofida aparențelor, nu e defel ușor să definești termenul „literatură pentru copii”; or, acesta a ajuns să definească astăzi o multitudine de lucruri: literatura pentru copii este, în cel mai larg sens al său, un corpus de texte, un gen literar, o disciplină academică, un instrument educațional și social, o afacere internațională, dar și un fenomen cultural. Dată fiind natura trans- și interdisciplinară a domeniului, e și firesc să existe o mare diversitate de abordări și puncte de vedere asupra acestuia, fapt care se răsfrânge și asupra modului în care cercetătorii operează cu anumiți termeni și în care își structurează argumentele.

Privită ca și gen literar, literatura pentru copii se naște în secolul al XIX-lea, cunoaște o extindere abia în secolul al XX-lea și i se adresează unui anumit segment de vârstă, respectiv celor aflați la anii copilăriei sau ai adolescenței (de la 1 an până la 18 ani) [1, p.66]. Totuși, în rândul celor preocupați de acest gen îi găsim și pe adulți, iar printre aceștia – un grup mult mai specific, și anume: critici literari, pedagogi, sociologi, bibliologi, traductologi etc. Toată această pleiadă de cititori profesionali, pentru a-și putea defini obiectul de studiu, are nevoie să ajungă la un consens în utilizarea unor termeni universali adecvați. Cu toate acestea, constatăm coexistența unui număr mare de termeni, aparent sinonimi, folosiți pentru a denumi una și aceeași noțiune. Coexistența mai multor variante, aparent ale unor și acelorași termeni utilizați pentru definirea conceptului „literatură pentru copii”, are potențialul să-i deruteze pe toți cei ce vin în contact cu respectiva arie de studiu, făcând ca traducerea acestora să fie o adevărată provocare.

Astfel, am realizat un studiu trans-lingvistic în care abordăm problema variației terminologice, explicăm originea sinonimiei terminologice și evoluția cronologică a termenului „literatură pentru copii” în diverse spații socio-lingvo-culturale.

1. Spațiul românofon

Vom începe reflecțiile noastre asupra termenului *literatură pentru copii* examinând mai întâi percepția acestuia în spațiul românofon. Există doar patru sintagme utilizate de către scriitori, cercetători și critici în limba română, și anume: *literatură pentru copii*; *literatură pentru copii și tineret*; *literatură pentru copii și tineri*; *literatură pentru copii și adolescenți*. Prepoziția „*pentru*”, urmată de categoria de vârstă din construcțiile de mai sus, punctează, aparent fără echivoc, cărui receptor/public îi este adresată literatura respectivă. Pentru majoritatea celor preocupați de acest domeniu, sintagma *literatură pentru copii* pare să aibă valențe hiperonimice pentru celelate trei sintagme de mai sus. Bunăoară, pentru Maria Claudia Spînu nu este obligatoriu ca literatura pentru copii să fie inspirată din universul copiilor. Autoarea afirmă că „unele opere sunt doar în aparență «pentru copii», acestea fiind de fapt «despre copii»” și că „în sfera de cuprindere a literaturii pentru copii se vor include și operele literare alese de către copii, fără a fi scrise direct pentru aceștia” [2, p.4]. Sintetizând viziunile de mai sus, conchidem că literatura pentru copii cuprinde totalitatea operelor accesibile (și care le trezesc interesul) micilor cititori, indiferent dacă au fost scrise sau nu special pentru aceștia.

Există și alte unghiuri de vedere vizavi de încărcătura semantică a termenului vizat. De exemplu, într-un articol al său apărut în anul 1997 criticul literar Nicolae Manolescu susține că *literatura pentru copii* „se adresează cu precădere celor mici, nu adolescenților” [3, p.1]. În opinia acestui autor, în culegerile numite *Literatură pentru copii* „există, de fapt, trei feluri de literatură: una care se adresează copiilor sau adolescenților (folclorul, jocul copiilor, proza de aventură, versurile pentru cei mici), o a doua care se adresează și adulților, respectiv basmele (băsmuitorii clasici gen Perrault, Grimm, Andersen, care nu și-au destinat creația doar copiilor) și, în al treilea rând, o literatură care nu are de-a face (nu-i are în vedere) nici pe copii, nici pe adolescenți” și pe care Manolescu o numește „*literatură pentru toate vârstele*” [*Ibidem*, p.2]. Observăm, astfel, că termenul examinat are valențe polisemantice și că, în spațiul românesc, nu există o înțelegere universală a sintagmei vizate.

2. Spațiul francofon

În limba franceză situația este și mai ambiguă; or, numărul termenilor utilizați pentru a denumi genul literar analizat este mult mai mare. O scurtă trecere în revistă a variantelor propuse de principalii cercetători în domeniu (P.Massari, Raoul Dubois, Pierre Gamarra, Marc Soriano, Paul Lidsky, Fulvia Rosenberg, Jacques Charpentreau etc.) relevă o mare confuzie terminologică:

Littérature	enfantine. enfantine et juvéniles. <i>pour</i> la jeunesse. pour l'enfance et la jeunesse. pour enfants et adolescents. pour enfants. pour (les) jeunes. <i>de</i> jeunesse. d'enfance et de jeunesse. d'enfance. jeunesse. enfance-jeunesse.
-------------	--

O primă întrebare ce se naște de aici este următoarea: cum se explică coexistența atâtor termeni utilizați pentru denumirea uneia și aceleiași noțiuni? și o a doua: sunt oare acești termeni sinonime? Utilă, în acest sens, este observația terminologului Daniel Gouadec, potrivit căreia „sinonimia este o noțiune ultrarestrictivă care necesită a fi îndeplinite, simultan, două condiții absolute între termen și sinonimul acestuia, și anume: identitatea de referent și identitatea condițiilor de utilizare” [4, p.56]. În viziunea lui Gouadec, astfel de sinonime sunt extrem de rare, aproape inexistente, deoarece, dacă doi termeni desemnează, aparent, același referent, înseamnă că fie referentul nu este în totalitate unul și același (prima condiție), fie circumstanțele lor de utilizare sunt diferite (a doua condiție). În primul caz este vorba despre două noțiuni distincte (adică, doi termeni distincți), iar în cel de-al doilea ne confruntăm cu ceea ce Gouadec numește „variante” sau variație terminologică [*Ibidem*].

Încercând o incursiune cronologică în spațiul francofon, descoperim că fiecare epocă pare să aibă o predicție pentru un anumit termen. Expresia „tradițională” utilizată pentru a denumi literatura destinată tinerilor cititori a fost preț de mai multe decenii, așa cum o confirmă unii cercetători, cea de *littérature enfantine*. Ea se atestă începând cu mijlocul secolului al XIX-lea și predomină până prin anii 1950 [5, p.523]. Către începutul anilor 90 ai sec. XX aceasta dispare treptat din titlurile publicațiilor de specialitate, iar locul ei este luat de expresia *littérature de jeunesse*. Acest termen apare pentru prima dată în Belgia [6, p.15], cunoaște o mare răspândire prin anii 70-80 și rămâne a fi unul dintre termenii utilizați cel mai frecvent pentru a denumi domeniul pe care îl cercetăm. Alături de acesta, încep a coexista din anii 80 ai sec.XX și termenii *littérature d'enfance et de jeunesse*, *littérature d'enfance*. În afară de aceștia, întâlnim în franceză și termenul *littérature pour la jeunesse*. Despre acesta Marc Soriano spunea, încă prin anul 1975, că ar fi fost „expresia cea mai curentă care desemnează domeniul literaturii pentru tinerii cititori” [Ibidem]. Grupul prepozițional format cu ajutorul prepoziției „pour” cunoaște în limba franceză încă trei variante, și anume: *littérature pour enfants*; *littérature pour jeunes* și *littérature pour enfants et adolescents*.

Observăm, astfel, că termenii de mai sus au ca nucleu două cuvinte-cheie: „jeunesse” și „enfance”. Dar sunt oare acestea sinonime?

Cuvântul *jeunesse* poate fi un substantiv colectiv cu semnificația de „persoane tinere de ambele sexe; tineri” [7] (*trad. n.*). În acest caz îl putem considera un hiperonim ce-i înglobează pe „copii și adolescenți” și care este în opoziție cu un alt substantiv colectiv – „adulții”. Pornind de la aspectele sociale ale cuvântului, Soriano afirmă: „Cu siguranță, termenul *jeunesse* este de preferat, deoarece este singurul care desemnează un ansamblu de categorii de vârstă prin care trece o ființă umană în formarea sa” [6, p.15]. O atare percepție a cuvântului *jeunesse* explică existența unor termeni generici, ca: *littérature pour la jeunesse*, *littérature de jeunesse* și *littérature jeunesse*, care reflectă nu o viziune specifică, ci una relativă a categoriilor de vârstă vizate. Același sens generic i se atribuie și substantivului colectiv „jeunes”, fapt reflectat în existența termenului *littérature pour (les) jeunes*.

În anumite circumstanțe, cuvântul *enfance* poate căpăta, de asemenea, valențe hiperonimice. Bunăoară, conform UNESCO: „L' *enfance* – îi vizează pe tinerii cu vârste cuprinse între 0 și 18 ani” [8]. Aname această semnificație a cuvântului justifică utilizarea generică a termenilor *littérature enfantine*, *littérature pour enfants* și *littérature d'enfance*.

Totuși, cuvintele *enfance* și *jeunesse* pot face referință și la două perioade distincte ale vieții umane care se succed și care preced vârsta adultă. Prin urmare, *enfance* este: „prima perioadă a vieții umane, de la naștere până la adolescență” [7], iar *jeunesse* este: „perioada vieții între copilărie și maturitate” [7], acesta din urmă fiind foarte aproape de sensul cuvântului *adolescence*. Percepți astfel, cei doi termeni capătă un sens mai specific și se situează la același nivel de generalitate, adică sunt co-hiponimi, ceea ce impune utilizarea ambilor termeni pentru a denumi întreaga producție literară destinată non-adulților. Acest fapt își găsește fructificarea în următorii termeni: *littérature d'enfance et de jeunesse*, *littérature pour l'enfance et la jeunesse* și *littérature pour enfants et adolescents*.

O problemă similară, legată de extensiunea sau limitarea semantică pe care o acordă fiecare cercetător în parte termenilor vizați, o întâlnim și la dihotomia *littérature pour la jeunesse* – *littérature de jeunesse*.

Conform cercetătorului Soriano, primul termen exprimă un concept limitat sau „îngust”: „...prepoziția *pour* exprimă o intenție deliberată. Prin urmare, termenul *littérature pour la jeunesse* nu poate reflecta decât o parte a acestui tip de literatură, or acesta se referă la scrierile pe care adulții le pregătesc special pentru copii și pe care le propun acestora adesea într-o manieră autoritară și chiar arbitrară. Procedând astfel, nu faci decât să excluzi partea cea mai importantă a scrierilor pentru copii – operele pe care ei înșiși le aleg din categoria literaturii pentru adulți” [6, p.15]. Prin urmare, autorul amintit ne invită să contribuim la răspândirea termenului *littérature de jeunesse* ca fiind singurul care întrunește caracteristicile unui termen generic îndreptățit să denumească întreg domeniul literar pe care îl analizăm.

Pe de altă parte, termenul *littérature de jeunesse* poate fi întâmpinat cu reticență și ezitare de către unii cercetători, din cauza caracterului echivoc al acestuia. Termenul ar putea suna straniu pentru urechile unor francofoni din cauza „ambiguității legate de utilizarea prepoziției «de» care i se contrapune expresiei «*récit de jeunesse*» și care desemnează scrieri produse de către autori tineri și nu pentru tineri” [9, p.105]. Prepoziția cu pricina e la fel de ambiguă și în expresia „*écrivain de jeunesse*” (autor de cărți pentru copii – *trad. n.*), fapt semnalat și de autoarea cărților pentru copii Susie Morgenstern, care scrie pe prima pagină a site-ului său

oficial: „Je suis un écrivain de jeunesse. Est-ce que ça veut dire que je ne vieillirai pas?” [10] („Sunt o scriitoare de cărți pentru copii, înseamnă asta oare că nu voi îmbătrâni niciodată?” – trad. n.).

Mai nou, observăm în limba franceză predilecția pentru termenii *littérature jeunesse* și *littérature enfance-jeunesse*. Omisiunea prepozițiilor din construcția sintactică a acestor termeni reflectă tendința limbii franceze contemporane de a evita, din ce în ce mai des, utilizarea anumitor prepoziții. Această caracteristică, în plină evoluție a limbii franceze, se datorează „influențelor limbii engleze, cunoscută pentru tendința acesteia de a evita utilizarea cuvintelor de legătură și de a juxtapune termenii” [11, p.108].

În societatea contemporană, limajul publicitar ubicuu, ce are ca unic țel să influențeze, favorizează formulările cele mai scurte, fapt reflectat și în evoluția unor termeni din varii domenii. Este demn de menționat faptul că, odată cu apariția acestor noi termeni, pare să se soluționeze problema alegerii dintre prepozițiile *pour* și *de* din sintagmele amintite mai sus, ceea ce ar putea facilita dialogul literar.

O ultimă problemă pe care vrem s-o amintim aici, referitoare la utilizarea și traducerea termenului *literatură pentru copii* în și din limba franceză, este cea a conotațiilor diferite pe care le-o atribuie anumitor termeni unii cercetători sau chiar întreaga societate. Dacă asociațiile sunt peiorative, se observă tendința ca termenul să fie înlocuit cu un altul cu conotații meliorative.

Este indubitabil faptul că, de la o vreme încoace, observăm o schimbare enormă a statutului copilului în societate și cultură. Începând cu vremurile când copilul era „invizibil”, din punct de vedere antropologic, și era perceput ca un embrion inferior adulților, s-a ajuns la un model paidocentric al societății (sf. sec. al XIX-lea – înc. sec. al XX-lea), în care copilul și universul său devine centrul societății, iar adulții devin niște „foști copii”. Așa cum am amintit mai sus, termenul *littérature enfantine* a fost folosit multă vreme pentru a desemna operele destinate copiilor. Ulterior, termenul a fost considerat prea restrictiv și a fost înlocuit cu cel de *littérature de jeunesse*. Adjectivul *enfantin(e)* ajunge să fie catalogat drept o judecată de valoare cu tentă depreciativă, devenind aproape sinonim cu *infantil*, *pueril* sau *simplist*. Acest exemplu ilustrează foarte bine cât de pregnante pot fi evoluțiile socioculturale asupra formării și utilizării termenilor. E demn de observat faptul că, în trecerea de la *littérature enfantine* la *littérature de jeunesse*, nu se recurge doar la schimbarea formei gramaticale a sintagmei (*enfantine* nu devine *d'enfant(s)* sau *d'enfance*), ci se recurge la utilizarea unei noi sintagme – *de jeunesse*). Putem conchide de aici faptul că, în limba franceză, nu atât forma gramaticală este cea care poate purta conotații defavorabile, ci mai degrabă concepția socioculturală asupra copilului și a copilăriei. În acest caz, termenul *jeunesse* devine un soi de eufemism ce permite evitarea asociațiilor indezirabile.

Încercând o concluzie asupra mijloacelor de redare a conceptului de literatură pentru copii în spațiul francofon, dorim să punctăm faptul că termenii utilizați în acest scop nu sunt sinonime, ci mai degrabă variante; or, utilizarea lor depinde foarte mult de concepțiile socioculturale ale fiecărui individ sau comunitate de oameni.

3. Spațiul anglofon

Pentru a reda ideea de literatură pentru copii, limba engleză folosește în mod tradițional termenul *children's literature*. Unele case de editură mai folosesc și termenul *juvenile literature* pentru a desemna literatura potrivită pentru vârsta copilăriei, deși, așa cum remarcă cercetătorul Joseph Shipley, „acest tip de literatură nu este una neapărat copilărească” [12, p.56].

În spațiul anglofon se recunoaște, de asemeni, necesitatea de a studia mai profund conceptele de *literature* și *children*. Lucrurile care par simple, la prima vedere, devin deodată problematice. Apar întrebări de genul: Cum anume înțeleg copiii textele? Ce sensuri extrag aceștia din ele? Diferă cumva sensurile percepute de către adulți de cele percepute de către copii? Crucial este și rolul adulților în procesul medierii scrierilor pentru copii, care trebuie examinat din punctul de vedere al motivației, ideologiei (totalitatea atitudinilor care constituie cultura) și manipulării ideii de copilărie.

Explorând conceptul de literatură pentru copii, cercetătorul Peter Hunt [13, p.15] se întreabă și ne întreabă și pe noi: „Cărțile pentru copii ar trebui să fie pentru instruire sau pentru plăcere? Și-apoi ce înseamnă acest «'s» (cazul posesiv) în sintagma «children's» (a(l) copiilor – trad. n.)? Înseamnă utilizarea acestuia că textele vizate aparțin cu adevărat copiilor sau doar faptul că au fost elaborate pentru aceștia? Sunt aceste texte despre copilărie, pentru copilărie sau produse de către copii?”

Nancy Anderson afirmă că *children's literature* cuprinde, în viziunea multora, literatura pentru copiii „cu vârste între 0 și 18 ani” [14, p.3]. Totuși, puțini elevi din clasele gimnaziale și/sau liceale se mai consideră, astăzi, copii. Prin urmare, cercetătoarea utilizează termenul *children's literature* pentru a defini „literatura pentru copiii cu vârste între 0 și 13 ani și termenul *adolescent literature* sau *young adult literature* pentru a

defini literatura pentru cei cu vârste între 13 și 18 ani". Deși este relativ ușor să faci diferență între un copil din clasele primare și unul din clasele gimnaziale și deși este la fel de lesne să diferențiezi între un adolescent de 13 ani și unul de 14 ani, pur și simplu întrebându-i ce vârstă au, Anderson punctează că „nu este deloc ușor să diferențiezi între *children's literature* și *adolescent literature*. Atât definițiile, cât și linia de demarcație dintre acestea sunt, în cel mai bun caz, arbitrare, iar copiii ne vor uimi în momentul în care vor alege să treacă peste aceste linii convenționale prin selecțiile lor lecturistice". Prin urmare, observăm că și în spațiul anglofon nu există un numitor comun în utilizarea termenilor pentru a defini genul literaturii pentru copii. După cum notează cercetătoarea Katherine Jones [15, p.305], „în momentul în care o carte pentru copii ajunge pe primele pagini ale ziarelor... apar mereu aceleași întrebări: Este oare aceasta într-adevăr destinată copiilor? Este ea bună pentru copii? Cum ar trebui să evaluăm o astfel de carte? De ce o citesc și adulții? Ce-i aia literatură pentru copii? Ar trebui noi oare să categorisim acest gen în dependență de publicul țintă, publicul real, vârsta protagonistului și/sau aspecte ale conținutului și scopului unei anumite opere literare? Este oare posibil să definești conceptul de „copil cititor?””. Soluția propusă de Jones este adoptarea termenului „child literature”, („literatura centrată pe copil” sau „literatura ce se axează pe universul copilului”, – *trad. n.*) prin care se înțelege o literatură scrisă aproape în totalitate de către adulți care dețin anumite concepții despre copil, copilărie și întreg universul copilului, al cărei public țintă este, firește, copilul cititor. Arthur Ransome evită dilema definirii literaturii pentru copii tratându-și toți cititorii pe picior de egalitate. Acesta spunea: „Nu știu a scrie pentru copii și nu prea cred că cineva ar trebui să încerce s-o facă. A scrie o carte pentru copii e totuna cu a scrie o lucrare juvenilă, oribilă și artificială” [16, p.6], iar C.S. Lewis spunea: „Aproape că sunt înclinat să ridic la rangul de adevăr absolut opinia că o istorioară pentru copii, care place doar copiilor, este o proastă istorioară pentru copii” [17, p.24].

4. Spațiul rusofon

Ultimul spațiu lingvo-cultural pe care-l vom examina în acest articol este cel rusofon. Întâlnim aici doar trei termeni utilizați (și consacrați) pentru a defini totalitatea operelor literare pentru non-adulți, dar care au potențialul de a genera suficientă ambiguitate semantică. Vom începe cu termenul „*детская литература*”; or, anume acesta este cel ce stă la baza caracterizării întregului domeniu al operelor și publicațiilor pentru copii în spațiul vizat. Conform autorilor ruși [18, p.466], *детская литература* desemnează „literatura creată în mod special pentru auditoriul cititorilor copii”. Acest tip de literatură este chemat să ia în considerare specificul percepției copiilor, străduindu-se ca operele din cadrul acesteia să fie ușor înțelese și asimilate de către cititorii de o anumită vârstă. O importanță deosebită, în acest sens, are abilitatea autorului de a recunoaște psihologia copilului, de a se orienta spre interesele și pasiunile copiilor și de a-și păstra așa-numita „*детское видение мира*” (viziune de copil asupra lumii – *trad. n.*). Printre metodele de scriere a literaturii pentru copii, destinată receptorilor unei anumite categorii de vârstă, este și cea în care autorul își imaginează că privește lumea înconjurătoare din perspectiva copilăriei. Autorul nu-și urmărește personajele de la distanță, detașat, ci prin ochii de copii ai acestora. Probabil, anume această perspectivă, din copilărie, asupra lumii este cea care redă operelor literaturii pentru copii calitatea veracității și inteligibilității celor descrise. Deși, în limba rusă, adjectivul „*детский* (*детская, детское*)” poate avea, în virtutea polisemiei, un sens peiorativ, și anume – acela de: „copilăresc, necopt, care nu-i este specific gândirii adulților” [19, p.48], observăm că, spre deosebire de termenul *littérature enfantine*, termenul *детская литература* (care apare încă în perioada sovietică) nu suferă schimbări de percepție din partea societății odată cu evoluția atitudinii acesteia față de copil și de copilărie. Acest fapt se explică, probabil, prin conservatismul lingvo-culturii ruse manifestat, inclusiv, în particularitățile de utilizare a unor termeni.

Mai există în limba rusă și termenul „*литература для детей*”. Acest concept înglobează și desemnează atât literatura creată special pentru copii, cât și literatura pentru adulți care prezintă interes și este pe înțelesul copiilor. Este binecunoscut faptul că unii autori îndrăgiți de copii n-au avut nici cea mai mică intenție de a scrie special pentru aceștia. De exemplu, scriitorul rus I.A. Gonciarov recunoștea: „De îndată ce te așezi să scrii pentru copii, inspirația te părăsește cu desăvârșire. Trebuie să uiți despre detaliul acesta, dar cum s-o faci? Poți încerca să scrii pentru copii în mod neintenționat, fără a te gândi la aceasta... Uite cam așa am scris eu cartea pentru tineret «Fregata Palada». Cred sincer că e imposibil să scrii special pentru copii. Poți doar insera într-o revistă pentru copii ceva din ceea ce ai scris deja și zace în servieta ta, o istorioară, o povestire, o descriere a unei călătorii – tot ceea ce este potrivit pentru adulți și nu conține nimic ce ar putea leza mintea și imaginația unui copil. Copiii nu iubesc să fie considerați copii și, prin urmare, e corectă părerea, potrivit căreia literatura pentru copii a fost scrisă demult și trebuie doar selectată din cadrul literaturii pentru adulți” [20, p.493].

În aceeași ordine de idei scriitorul N. Teleşov își amintește: „Cehov afirma că nu există niciun fel de literatură pentru copii” [21, p.78], iar într-o scrisoare a sa către G. Rossolimo, Anton Pavlovici Cehov se confesează: „Nu știu defel a scrie pentru copii, scriu pentru aceștia o dată la zece ani, iar așa-numita «literatură pentru copii» n-o recunosc și nu-mi place. Atât copiii, cât și adulții îl citesc cu plăcere pe Andersen, pe Gogol, «Fregata Palada». Nu trebuie să se scrie pentru copii, ci să se aleagă din ceea ce a fost scris deja pentru adulți...” [22, p.304].

Dintre scriitorii ruși contemporani care s-au expus vizavi de conceptul *literatură pentru copii* vrem să evidențiam părerea lui Anatolie Marcușa, care spunea: „Astăzi se discută mult despre specificul literaturii pentru copii. Personal nu cred în niciun fel de specific. Există literatură (nu prea multă) și există «literatură» (foarte multă). Copiii trebuie să citească cărțile pentru adulți, cărți scrise de adevărații măestri ai cuvântului, și, chiar dacă nu vor înțelege totul, vor fi educați nu de surogate, ci se vor deprinde să prețuiască adevărata artă. Copiii trebuie să cunoască mai multe despre adulți” [18, p.470].

Așadar, observăm că în lingvo-cultura rusă conceptul „literatură pentru copii” constă din operele scrise special pentru copii, cărora li se mai adaugă operele scrise pentru adulți, dar care sunt de un real interes pentru micii cititori.

Aceste două concepte – „детская литература” și „литература для детей” – compun un al treilea concept existent în spațiul rusofon, și anume: acela de „круг детского чтения” (sfera lecturii literaturii pentru copii – *trad. n.*). Dicționarul enciclopedic «Книговедение» definește astfel conceptul de „круг чтения”: „Totalitatea operelor publicate, care reflectă interesele și necesitățile esențiale de a citi ale unui anumit public de cititori. Sfera lecturii (круг чтения) este condiționată din punct de vedere social și istoric. Identificarea sferei lecturii este una dintre sarcinile de bază ale anumitor cercetări sociologice în domeniul lecturii” [23, p.664].

Raportată la literatura pentru copii, sfera lecturii întrunește câteva caracteristici de bază. Sfera lecturii literaturii pentru copii (*круг детского чтения*) cuprinde acele cărți, care trebuie citite anume în copilărie și care alcătuiesc repertoriul de lectură al unui copil de o anumită vârstă. Acesta este un fenomen dinamic; or, pe măsură ce copilul crește, se extinde și capacitatea acestuia de a cuprinde mintal și de a procesa literatura pe care o citește. Formarea sferei lecturii literaturii pentru copii este legată nemijlocit de anumite sarcini educative. Literatura scrisă special pentru copii determină, într-o mare măsură, imaginea, caracterul și comportamentul copiilor. Aceasta mai este și un izvor de tradiții culturale.

Literatura pentru copii (*детская литература*) îi formează și îi determină sfera lecturii fiecărui copil în parte, modificând-o și structurând-o în permanență. Treptat, literatura pentru copii este înlăturată și înlocuită de literatura pentru adulți. Luând în considerare faptul că anumite cărți pot exercita o influență benefică maximă asupra cititorului pentru care au fost create, devine evident faptul că literatura care face parte din sfera lecturii copiilor trebuie citită, neapărat, la o anumită vârstă. Cărțile care nu au nimerit la timp „în vizorul” cititorului nu vor putea exercita asupra acestuia acea influență pe care a intenționat-o autorul și, prin urmare, nu-și vor putea îndeplini funcțiile sociale. Este demn de menționat faptul că termenul „sferă a lecturii literaturii”, pe care îl găsim la cercetătorii ruși, este foarte apropiat de conceptul „literatură generațională” propus de cercetătoarea Katharine Jones.

Concluzii

Analizând maniera în care este redat conceptul *literatură pentru copii* în cele patru spații lingvo-culturale examinate, atestăm existența unui mare număr de termeni folosiți pentru a denumi producția literară destinată tinerilor cititori. Această diversitate terminologică reflectă viziunile și ezitățile specialiștilor în domeniu și nu este legată numai de problema estetică, ci poate avea cauze multiple, printre care vrem să punctăm următoarele: unghiuri diferite de percepție a categoriilor de vârstă reflectate în formarea termenilor generici; extensiuni diferite atribuite unor termeni de către diferiți cercetători; ambiguitatea presupusă sau reală a unor termeni; tendințe lingvistice mai generale ce duc la apariția unor noi variante ale unor termeni consacrați; conotații personale atribuite unor termeni de către anumiți cercetători sau de către o întreagă comunitate lingvo-culturală.

Observăm că în toate cele patru spații socio-lingvo-culturale se face distincție între literatura creată special pentru copii și literatura pe care copiii o „împrumută” din cadrul literaturii pentru adulți, în limbile franceză și rusă existând chiar variante distincte pentru delimitarea acestor două subcategorii ale literaturii pentru copii.

Analiza noastră a demonstrat că unii termeni, pe care multă lume îi considerăm sinonime, în realitate sunt termeni distincți, în timp ce alții, chiar dacă desemnează una și aceeași noțiune, nu au exact aceleași condiții de utilizare și nu se pot substitui unul pe celălalt într-o manieră perfectă. Prin urmare, termenii respectivi trebuie să fie considerați drept variante.

Tot în cadrul acestui demers de cercetare am observat că literatura pentru copii este considerată drept un soi de sub-literatură, iar problema lecturii tinerilor – drept o chestiune minoră, ceea ce-și găsește reflecția și la nivel terminologic. În viziunea noastră, faptul că literatura pentru copii este neglijată de critici și subestimată de către istoricii literaturii și faptul că acest gen literar a ajuns să fie un fenomen marginal al studiilor contemporane îi forțează pe mulți cercetători să recurgă la diverse „piruete” terminologice pentru a atenua opinia defavorabilă care a planat dintotdeauna deasupra literaturii pentru non-adulți.

Referințe:

1. ȚENE, A.I.F. Cartea cea mai bună – Abecedar Liric. În: *Confluente Literare*, 2012, nr.641, Anul II, p.66-69. ISSN 2359-7593
2. SPÎNU, M.C. *Lectura literaturii copilăriei – perspective didactice*. Buzău, 2015. 30 p. ISBN 978-973-0-19846-1
3. MANOLESCU, N. Literatura pentru copii. În: *România Literară*, 1997, nr.25 an.XXX, p.1-4. ISSN 1220-6318
4. GOUADEC, D. *Terminologie. Constitution des données*. Paris: Afnor, 1990. 218 p. ISBN 2-12-484811-9
5. CLAVEAU, A. Les livres d'enfants. En: *Revue contemporaine*, 1861, dixième année, 2e série, tome XIX, p.520-526. ISSN: 1160-8803
6. SORIANO, M. *Guide de littérature pour la jeunesse*. Paris: Flammarion, 1975. 568 p. ISBN 2-08-210199-1
7. ROBERT, P., REY-DEBOVE, J. & REY, A. *Version électronique du Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. (CD) version 2.1, Dictionnaires Le Robert, Paris, 2001.
8. *À PROPOS DU RÉSEAU: Réseau „Littératures d'enfance”*. L'Agence Universitaire de la Francophonie (AUF), [Accesat: 15.09.2015]. Disponibil: http://www.lde.auf.org/rubrique.php3?id_rubrique=4
9. DOUGLAS, V. Comment définir la littérature pour la jeunesse, ou le paradoxe insoluble. En: *Devenir adulte et rester enfant? Relire les productions pour la jeunesse*. I.Cani, N.Chabrol-Gagne, C. d'Humières (ed.). Clermont-Ferrand, Presses Université Blaise Pascal, 2008, p.101-108.
10. *BIENVENUE*: site personnel de S. Morgenstern [Accesat: 19.09.2015]. Disponibil: <http://susie.morgenstern.free.fr/siteweb/Bienvenue.htm>
11. GERGELY, T. *Information et persuasion*. Bruxelles: De Boeck Université, 1995. 233 p. ISBN 10: 280412195X
12. SHIPLEY, J. *Dictionary of World Literature: Criticism, Forms, Technique*. New York: The Philosophical Library, 1943. 489 p. ISBN 10: 0871160129
13. HUNT, P. Instruction and Delight. In: *Children's Literature: Approaches and Territories*. Janet Maybin, Nicola J. Watson (ed.), Palgrave Macmillan, The Open University, 2009, p.12-26.
14. ANDERSON, N. *Elementary Children's Literature: Infancy through Age 13*. London-New York: Pearson, 2009. 408 p. ISBN 10: 0137151438
15. JONES, K. Getting Rid of Children's Literature. In: *The Lion and the Unicorn*. September 2006, vol.30, no.3, p.287-315. ISSN 0147-2593
16. CROUCH, M., ELLIS, A. *Chosen for children*. London: The Library Association, 1977, p.376. ISBN 10: 0373604904
17. LEWIS, C.S. *Of other worlds: Essays and stories*. Walter Hooper (ed.). New York: Harcourt Brace Jovanovich, 2012. 153 p. ISBN 10: 0156027674
18. АНТОНОВА, С.Г. (ed.) и др. *Редакторская подготовка изданий*. Москва: Моск. гос. ун-т печати, 2002. 467 с. ISBN 5-8122-0285-0
19. УШАКОВ, Д. Детский (детская, детское). В: *Толковый словарь Ушакова*. [Accesat: 15.11.2015] Disponibil: <http://www.endic.ru/ushakov/Detstvo-12359.html>
20. ПОЛОНСКАЯ, К. *Гончаров И.А. Собрание сочинений. Очерки, повести, воспоминания*. Москва: Гос. изд-во худож. лит., 1954. 534 с. ISBN 978-5-486-01684-4
21. ГИТОВИЧ, Н., ФЕДОРОВА, И., КОТОВА, А. и др. *А.П. Чехов в воспоминаниях современников*. Москва: Гослитиздат, 1960, 834 с. ISBN 5-265-01860-3
22. ЧЕХОВ, А. *Полное собрание сочинений и писем*. В 30-ти томах. Т.XV. Москва: Гослитиздат, 1949. 593 с. ISBN 978-5-02-036249-9
23. СИКОРСКИЙ, Н. (ред.) и др. *Круг чтения*. В: *Книговедение: энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия, 1982. 664 с. [Accesat: 15.11.2015] Disponibil: <http://redkayakniga.ru/knigovedenie/item/f00/s01/e0001041/index.shtml>

Prezentat la 02.10.2015

în cadrul Colocviului Internațional

*Dialogisme et polyphonie dans les langages de spécialité –
vers une socioterminologie dynamique*